

УДК 37.013.74:656.7.022

КОНТРОЛЬ НАВЧАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ АВІАДИСПЕТЧЕРІВ З ОБСЛУГОВУВАННЯ ПОВІТРЯНОГО РУХУ

Марина ЛОМАКІНА (Кіровоград)

Постановка проблеми. На даному етапі розвитку суспільства стає актуальнішою проблема підготовки професійних спеціалістів, в нашому випадку проблеми підготовки авіаційних спеціалістів, а саме майбутніх авіадиспетчерів з обслуговування повітряного руху (ОПР) на міжнародних авіалініях (МА).

Останнім часом проведено низку наукових досліджень стосовно професійної підготовки майбутніх авіадиспетчерів, а саме вдосконалення ведення радіообміну на англійській мові у процесі наукової роботи курсантів-диспетчерів (С.В. Щербина), розроблено методику навчання майбутніх диспетчерів управлінню повітряним рухом в екстремальних ситуаціях на міжнародних повітряних трасах (Т.В. Тарнавська), досліджено проблему формування готовності майбутніх авіадиспетчерів до професійної самореалізації у процесі підготовки до ведення радіообміну (І.Б. Файнман) та ін. Зазначені наукові дослідження доводять важливість і свідчать про певні здобутки в вирішенні проблем професійної підготовки майбутніх авіадиспетчерів, але, на наш погляд, на даний час недостатньо уваги приділяється проблемам контролю навчання майбутніх авіадиспетчерів.

Професійну підготовку майбутніх авіадиспетчерів з ОПР на МА потрібно розглядати як психолого-педагогічну систему, що має системоутворюючий фактор – мету професійної підготовки, яка визначає об'єднання компонентів в систему. В меті знаходять своє вираження причинно-наслідкові зв'язки, що зумовлюють напрямки розвитку і забезпечують відносну стійкість елементів і структури професійної підготовки. Усі компоненти системи повинні перебувати у нерозривній єдності, тому що посилення або ослаблення одного з них буде помітно позначатися на стані всієї системи в цілому.

В ході дослідження встановлено, що є деякі недоліки з боку контрольо-регульовального компоненту професійної підготовки майбутніх авіадиспетчерів, а саме відсутності зворотного зв'язку, що ускладнює отримання викладачем інформації про якість поетапного вирішення завдань навчання, про типові недоліки. Це призводить до неможливості корекції навчання, регулювання навчального процесу, внесення

змін до змісту, методів, форм і засобів навчання. Тим самим порушується цілісність системи контролю професійної підготовки, що негативно впливає на якість навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як відомо, на даний час не існує єдиного визначення поняття «контроль навчання», різні науковці трактують це поняття з різних аспектів.

С точки зору психолого-педагогічного забезпечення контролю навчання проводилися дослідження А.М. Алексюком, С.І. Архангельським, Ю.К. Бабанським, О.В. Безпалько, М.І. Махмутовим, Н.Ф. Тализіною та ін. Так, Н.Ф. Тализіна тлумачить контроль з позицій теорії управління навчально-виховним процесом.

Сучасні підходи до організації контролю навчання в вищих навчальних закладах розглянуто в роботах В.М. Бочарнікової, І.Є. Булах, Л.М. Добровської, В.В. Ільїна, Е.В. Лузік та ін.

Вчені Ю.К. Бабанський, Л.М. Фрідман, Ч. Купісевич, В. Оконь підходять до визначення контролю навчання як діяльності.

Функції контролю навчання досліджувалися в працях: Б.Г. Ананьева, В.П. Беспалька, Б.Ц. Бадмаева, Ю.К. Бабанського, В.І. Загвязинського, І.П. Підласого, Л.О. Карташової та ін.

Дуже цікаві результати дослідження стосовно функцій контролю викладено в колективній монографії (Л.В. Нестерова, П.Г. Лузан, В.М. Манько, Т.М. Герлянд, О.А. Слатвінська, М.М. Шимановський), де виділено 19 функцій, які реалізуються при аналізі і оцінюванні виконаної навчальної діяльності.

Вченими В.М. Єфімовим, М.Р. Кудасєвим, Н.В. Ізотовою по реалізованим завданням і функціям досліджено коригувальний, та констатуючий види контролю навчання. З точки зору Н.В. Ізотової коригувальний і констатуючий контроль є основними видами педагогічного контролю як компонента навчально-виховного процесу.

Стосовно предмета нашого дослідження становлять певний інтерес наукові роботи щодо контролю та корекції навчання: Л.О. Карташової, О.К. Артищевої, С.І. Бризгалової, Т.В. Нікітіної, Л.М. Тернової, А.В. Карпова, О.М. Кондратьєвої та ін.

Ціль статті полягає в аналізі трактування поняття «контроль навчання», сучасного стану контролю навчання в традиційній професійній підготовці майбутніх авіадиспетчерів з ОПР на міжнародних авіалініях.

Виклад основного матеріалу. Як зазначають Н.П. Волкова [4], С.С. Вітвицька [3], контроль у дидактиці тлумачать як нагляд, спостереження, і перевірку успішності студентів. Н.С. Мойсеюк [8], І.П. Підласий [12], В.М. Чайка [16] дотримуються точки зору на контроль, як процес виявлення, вимірювання і оцінки навчально-пізнавальної діяльності учнів.

З позицій теорії управління навчально-виховним процесом Н.Ф. Тализіна [13] зауважує, що контроль здійснюється з метою отримання інформації про реальне протікання процесу навчання, а в разі виявлення відхилень від визначеного напрямку його регулювання за допомогою коригуючих впливів з метою приведення у відповідність до визначеного алгоритму управління.

На думку П.І. Підкасистого [10], контроль навчання має двояке тлумачення, тобто розуміється, з одного боку, як адміністративно-формальна процедура перевірки роботи вчителя та шкіл, як функція управління, результати якої і служать для прийняття управлінських рішень. З іншого боку, контроль навчання має значення перевірки та оцінки знань учнів учителем.

З точки зору Ю.К. Бабанського [1], контроль є діяльністю, яка здійснюється з метою отримання й фіксування інформації про результати дидактичної взаємодії учня і вчителя та зіставлення отриманих результатів з визначеною метою, і, у випадку виявлення слабких місць в ході навчального процесу, застосування оперативних заходів для його коригування й регулювання, тобто інших форм, методів і засобів.

І.В. Малий [7] під контролем вважає виявлення, встановлення та оцінку знань учнів, тобто визначення об'єму, рівня та якості засвоєння навчального матеріалу, виявлення успіхів у навчанні, прогалин в знаннях, уміннях та навичках окремих учнів і всього класу для внесення необхідних коректив в процес навчання, встановлення ефективності методів, форм та способів їх навчання.

Процес контролю розглядається в роботі І.І. Ільєсова, М.А. Галатенко [5] як виконання чотирьох основних дій, тобто контроль складається з актуалізації (прояви) набутих знань і вмінь; порівняння їх параметрів з необхідними і оцінюванні ступеня їх відповідності; виявлення причин розбіжності і подальшої корекції за допомогою повернення до інших навчальних процедур: з'ясування, відпрацювання, іноді мотивації.

Узагальнюючи всі вищевказані

трактування поняття «контроль», приєднуємося до думки П.І. Підкасистого [10], що в цілому функція контролю полягає у встановленні рівня засвоєння знань на всіх етапах навчання, у вимірі ефективності навчального процесу та успішності. Таку функцію, як стверджує П.І. Підкасистий [10], потрібно конкретизувати, зокрема, у таких завданнях: визначення прогалин в навчанні, корекція процесу навчання, планування наступного навчання, рекомендації щодо попередження неуспішності.

Згідно з думкою Б.Ц. Бадмаєва [2] основними функціями педагогічного контролю навчальної діяльності є:

- перевірка якості засвоєння студентом пройденого навчального матеріалу і оцінка цієї якості;

- виявлення загального середнього рівня засвоєння навчальної програми усіма студентами та оцінка ефективності навчального процесу за допомогою співвіднесення результату навчання з метою, яка була перед ним поставлена;

- планування основних коригувальних заходів з подолання виявлених недоліків і примноженню досягнутих успіхів (вивчення і поширення позитивного досвіду організації навчальної діяльності, ефективних прийомів і методів викладання, організації самостійної роботи студентів і т. п.).

В колективній монографії (Л.В. Нестерова, П.Г. Лузан, В.М. Манько, Т.М. Герлянд, О.А. Слатвінська, М.М. Шимановський) [9] викладено результати аналізу психолого-педагогічної літератури стосовно функцій контролю, що дало змогу виділити 19 функцій, які реалізуються при аналізі і оцінюванні виконаної навчальної діяльності: контролююча, стимулююча, навчаюча, виховуюча, розвиваюча, перевіряюча, активізуюча, закріплююча, повторююча, коректуюча, оптимізуюча, караюча, оцінна, залякуюча, констатуюча, комунікативна, діагностична, дисциплінуюча, керуюча. Як стверджують автори монографії [9] з наведеного переліку багато функцій тісно переплітаються між собою і виділення їх дослідниками у вигляді окремих є досить умовним. Опитування учнів і викладачів ряду професійно-технічних училищ дозволило виявити найбільш поширені у навчально-виховному процесі функції: контролююча, стимулююча, навчаюча, виховна, розвиваюча, перевіряюча, активізуюча, закріплююча, повторююча, коректуюча.

Викладач, контролюючи навчально-пізнавальну діяльність студентів, вирішує наступні завдання [14]:

- виявлення якості засвоєння навчального матеріалу, ступеня відповідності отриманих

умінь і навичок цілям і завданням навчальної дисципліни;

- виявлення труднощів у засвоєнні студентами навчальної інформації та типових помилок з метою їх корекції та усунення;

- визначення ефективності організаційних форм, методів і засобів навчання;

- діагностування рівня готовності студентів до сприйняття нового матеріалу.

З позицій навчального менеджменту розглядають такі етапи контролю [6]:

- стандартизація цілей (встановлення норм, еталонів, моделей об'єктів, що перевіряються);

- вимірювання фактичного стану об'єкта (потребує використання певних технологій, методів);

- порівняння стандарту та реального стану об'єкта;

- оцінювання (інтерпретація результатів порівняння та встановлення міри відповідності фактичного стану об'єкта і стандарту);

- коригування (зміна навчальних цілей, способів навчальної роботи, технології контролю відповідно до отриманих результатів (надолуження прогалин у здобутих знаннях, виправлення помилок тощо)).

Як встановлено, поняття контролю та корекції навчання неоднозначні з точки зору їх зв'язку. Є думки щодо їх нерозривності, так і відносної самостійності, або взагалі розуміння корекції як окремого компоненту навчання.

Так, традиційно корекцію нерозривно пов'язують з дидактичним контролем (Ю.К. Бабанський, П.І. Підкасистий, Л.М. Фрідман, Б.Ц. Бадмаєв, І.І. Ільєсов та ін.), проблема корекції розглядається у зв'язку з коригувальним контролем в роботах В.М. Єфімова, М.Р. Кудяєва, Н.В. Ізотової. Також існує позиція щодо автономності процесу корекції від інших явищ дидактичної практики (Т.В. Нікітіна, А.В. Слепухін, Н.Ф. Тализіна, Л.М. Тернова, О.К. Артищева).

В нашому дослідженні будемо корекцію пов'язувати з контролем навчання. Такої думки дотримуються багато дослідників, ми слідуємо в цьому за положеннями, щодо цілей контролю в процесі навчання, які викладені в роботі М.В. Артюшиної [11], що ціллю контролю може бути не тільки перевірка знань та вмінь учня, яких він набув у процесі навчання, а й такі, як: констатація (встановлення рівня реалізації певної мети навчання); діагностика (з'ясування недоліків та помилок у сформованих вміннях і знаннях); навчання (повторення і закріплення пройденого матеріалу); стимуляція (спонукання учнів до подальшої роботи); коригування (вдосконалення деяких знань і вмінь учнів, зміна технологій та методів навчання для усунення виявлених недоліків і помилок у формуванні

певних умінь і навичок).

Оскільки навчальний процес розглядається як система, то він визначається не тільки структурними компонентами, а також цілісними властивостями процесу, тому всі компоненти навчального процесу треба розглядати в закономірній залежності. Мета навчання визначає його зміст. Мета і зміст навчання вимагають певних методів навчання, засобів і форм стимулювання і організації навчання. По ходу навчання необхідний поточний контроль і регулювання процесу, наближення його до оптимального варіанту. Нарешті, всі компоненти навчального процесу в своїй сукупності забезпечують певний результат. Виключно важливо мати на увазі, що всі компоненти навчального процесу розташовані в певній логіці, яка витікає з закономірної обумовленості їх один одним. Тому в педагогіці цю певну послідовність компонентів навчального процесу характеризують ще й як етапи.

Згідно з постулатами теорії систем якщо випадає хоч один з компонентів системи, то система руйнується. І навпаки, якщо посилюються структурні компоненти системи і зв'язки між ними, то посилюється вся система.

Як вже зазначалося, професійну підготовку майбутніх авіадиспетчерів з ОПР на МА розглядаємо як психолого-педагогічну систему, що має системоутворюючий фактор – мету професійної підготовки, яка визначає об'єднання компонентів в систему. Усі компоненти системи повинні перебувати у нерозривній єдності, тому що посилення або ослаблення одного з них буде помітно позначатись на стані всієї системи в цілому. Але, на жаль, як визначено, на даний час порушена цілісність системи контролю професійної підготовки майбутніх авіадиспетчерів, а саме недостатньою мірою використовуються корекційні заходи в навчанні. Тому це потребує дослідження щодо цієї проблеми, вирішення якої буде сприяти виправленню і усуненню причин незасвоєння професійних знань, навичок і умінь з ОПР на МА.

Висновки і перспективи подальших розвідок напряму полягає в тому, що з огляду на вищезазначене, можливо стверджувати, що контроль результатів навчання є невід'ємною складовою частиною навчального процесу, від цього компоненту залежить якість навчання. Крім того, об'єктивною необхідністю є цілісність структури системи контролю професійної підготовки, а саме включення корекційного компоненту з метою повноцінного функціонування системи контролю. Подальшими завданнями дослідження в цьому напрямку будуть розвідки щодо огляду наукових робіт з корекції навчання, розробка моделі

корекції навчання майбутніх авіадиспетчерів з ОПР на МА.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бабанский Ю. К. Избранные педагогические труды / Сост. М. Ю. Бабанский. – М. : Педагогика, 1989. – 560 с.
2. Бадмаев Б. Ц. Методика преподавания психологии: Учеб.-метод. пособие для преподават. и аспирантов вузов / Б. Ц. Бадмаев. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – 304 с.
3. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури / Світлана Сергіївна Вітвицька. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
4. Волкова Н. П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. П. Волкова. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 576 с.
5. Ильясов И. И., Галатенко Н. А. Проектирование курса обучения по учебной дисциплине: Пособие для преподавателей / И. И. Ильясов, Н. А. Галатенко. – М. : Изд. корпорация “Логос”, 1994. – 208 с.
6. Карпов А. В. Психология менеджмента: Учебное пособие / А. В. Карпов. – М.: Гардарики, 2005. – 584 с.
7. Малій І. В. Використання тестового контролю при викладанні предметів природничо-математичного циклу / І. В. Малій // Сучасні форми контролю знань з предметів природничо-математичного циклу (збірник матеріалів інтернет-семінару). – Черкаси: ЧОПОПП, 2012. – С. 17-21.
8. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка. Навчальний посібник / Н. Є. Мойсеюк; [3-є видання, доповнене]. – 2001. – 608 с.
9. Науково-методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників в умовах євроінтеграції / [Нестерова Л., Лузан П., Манько В., Герлянд Т., Слатвінська О., Шимановський М.]; за заг.

ред. Л. Нестеровой. – К. : ІПТО НАПН України, Педагогічна думка, 2012. – 160 с.

10. Подкасистый П. И. Педагогика: учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей / П. И. Подкасистый. – М. : Педагогическое общество России, 1998. – 640 с.
11. Психологія діяльності та навчальний менеджмент / навч. посіб. / [Артюшина М. В., Журавська Л. М., Колесніченко Л. А та ін.]; за заг. ред. М. В. Артюшиної. – К. : КНЕУ, 2008. – 336 с.
12. Подласый И. П. Педагогика: Учебник для студентов высших педагогических учебных заведений / И. П. Подласый. – М. : Просвещение, Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1996. – 432 с.
13. Тальзина Н. Ф. Управление процессом усвоения знаний: (психол. основа) / Н. Ф. Тальзина [2-е изд., доп. и испр.]. – М. : Изд-во МГУ, 1984. – 344с.
14. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / Т. І. Туркот. – К. : Кондор, 2011. – 628 с.
15. Фридман Л.М. Педагогический опыт глазами психолога : книга для учителя / Л. М. Фридман. – М. : Просвещение, 1987. – 224 с.
16. Чайка В. Основи дидактики. Тексти лекцій і завдання для самоконтролю: Навчальний посібник / Володимир Чайка // Основи дидактики. Тексти лекцій і завдання для самоконтролю: Навчальний посібник. – Тернопіль: Астон, 2002 – 239 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ломакіна Марина Євгенівна – старший викладач кафедри іноземних мов Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету, доцент Національного авіаційного університету.

Коло наукових інтересів: професійна підготовка майбутніх авіадиспетчерів з обслуговування повітряним рухом на міжнародних авіалініях.

УДК 371.21

МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ГІМНАЗІЇ ДО СТВОРЕННЯ ЕМОЦІЙНО СПРИЯТЛИВОГО СЕРЕДОВИЩА В УЧНІВСЬКОМУ КОЛЕКТИВІ

Ірина ЛОПАТИНСЬКА (Кривий Ріг)

Постановка проблеми. Пошук шляхів і засобів оптимізації підготовки вчителів гімназії до створення емоційно сприятливого середовища в учнівському колективі спрямований на те, щоб перетворити методичне навчання на засіб подальшого розвитку особистості вчителя та готовність до забезпечення здорового клімату, психологічного комфорту, необхідних умов для розвитку учнівського колективу та гармонійного розвитку учнів. Завдання цілеспрямованої підготовки вчителів полягає в тому, щоб перевести її зміст на рівень їх особистісного досвіду, професійних цінностей, сформувані ціннісне відношення до

теоретичного знання через розкриття сутності наукових понять і опору на інноваційний досвід.

Основним способом реалізації завдань підготовки вчителів у системі методичної роботи гімназії є метод моделювання, який забезпечує можливість вивчення досліджуваного об'єкту за допомогою структурної моделі. Процес створення моделі називається моделюванням, тобто методом пізнання і перетворення складних педагогічних явищ і об'єктів як на теоретичному, так і на емпіричному рівнях.

Аналіз останніх досліджень. Можливості використання моделювання в педагогічному